

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2019

YEARBOOK

2019

ГОДИНА 10
БРОЈ 13

VOLUME X
NO 13

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2019
YEARBOOK
2019

ГОДИНА 10
БР. 13

VOLUME X
NO 13

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

вонр. проф. Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Виолета Димова
вонр. проф. Драгана Кузмановска
проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска
проф. д-р Светлана Јакимовска
доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Редакциски одбор

проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нецати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Цанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Бекановиќ – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија
проф. д-р Светлана Јакимовска, доц. д-р Марија Кукубајска, проф. д-р Луси
Караниколова-Чочоровска, доц. д-р Ева Ѓорѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,
проф. д-р Јованка Денкова, доц. д-р Даринка Маролова, доц. д-р Весна Коцева, виш
лектор м-р Снежана Кирова, лектор м-р Наталија Поп-Зариева, лектор м-р Надица
Негривска, лектор м-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска
(македонски јазик)

лектор м-р Биљана Петковска, лектор м-р Крсте Илиев, лектор м-р Драган Донов
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип Р. Македонија

**YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Violeta Dimova, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD — University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD — University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kkona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofit Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxembourg, Luxembourg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Ass. Prof. Marija Kukubajska, PhD, Prof. Lusi

Karanikolova-Cocorovska, PhD, Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut

Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD, Ass. Prof. Darinka Marolova, PhD,

Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD, lecturer Snezana Kirova, MA, lecturer Natalija Pop-Zarieva,

MA, lecturer Nadica Negrievska, MA, lecturer Marija Krsteva, MA

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Ass. Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Petkovska, lecturer Krste Iliev, lecturer Dragan Donev

(English language)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201 2000 Stip, Republic of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

- Даринка Маролова**
НАЧИНИ НА МАНИФЕСТИРАЊЕ НА СИНТАКСИЧКАТА
ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК
Darinka Marolova
MANIFESTATIONS OF THE SYNTACTIC AMBIGUITY
IN GERMAN LANGUAGE 9
- Марија Соколова**
ОСНОВНИ НИВОА ВО АСОЦИЈАТИВНАТА ГРАМАТИКА
Marija Sokolova
BASIC LEVELS IN ASSOCIATED GRAMMAR 19
- Драган Донеv, Крсте Илиев, Наталија ПопЗариева,**
Марија Крстева, Кристина Костова
КУЛТУРОЛОШКИ ИМПЛИКАЦИИ ВО
МЕЃУНАРОДНАТА ДЕЛОВНА КОМУНИКАЦИЈА НА АНГЛИСКИ
Dragan Donev, Krste Iliev, Natalija PopZarieva, Marija Krsteva, Kristina Kostova
CULTURAL IMPLICATIONS IN INTERNATIONAL
BUSINESS COMMUNICATION 27
- Билјана Ивановска, Марија Кусевска, Нина Даскаловска**
МЕЃУКУЛТУРНИТЕ ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА И
ПРАГМАТИКАТА НА МЕЃУЈАЗИКОТ – НИВНО ПОВРЗУВАЊЕ СО ПРАКТИКАТА
Biljana Ivanovska, Marija Kusevska, Nina Daskalovska
CROSS-CULTURAL AND INTERLANGUAGE PRAGMATICS
RESEARCH AND ITS PRACTICAL IMPLICATIONS 33
- Марија Леонтиќ, Деспина Минова**
СТРАТЕГИИ ЗА ОДБИВАЊЕ НА СТУДЕНТИТЕ ОД ГРУПАТА ЗА
ТУРСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“
Marija Leontik, Despina Minova
REFUSAL STRATEGIES OF STUDENTS OF TURKISH LANGUAGE
AND LITERATURE AT THE “GOCE DELCEV” UNIVERSITY 39

Книжевност

- Кристина Костова, Наталија Поп Зариева, Драган Донеv,**
Крсте Илиев, Марија Крстева
АНДРОЦЕНТРИЧНИОТ ГЛАС ВО ДРАМАТА НА ЏОН ОЗБОРН
ОБСРНИ СЕ ВО ГНЕВ
Kristina Kostova, Natalija PopZarieva, Dragan Donev,
Krste Iliev, Marija Krsteva
THE ANDROCENTRIC VOICE OF JOHN OSBORNE'S
PLAY LOOK BACK IN ANGER 53

Наташа Сараfoва

САТИРИЧНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ И ДУАЛИЗМОТ ВО РАСКАЗОТ
„СФИНГАТА БЕЗ ТАЈНА“ ОД ОСКАР ВАЈЛД

Natasa Sarafova

THE SATIRICAL ELEMENTS AND THE DUALISM IN THE
SHORT STORY “THE SPHINX WITHOUT A SECRET“ BY OSCAR WILDE 59

----- *Преведување*

Даринка Маролова, Марина Христовска

СТРУЧНО ПРЕВДУВАЊЕ И ОСНОВНИ ПРИЗНАЦИ НА СТРУЧНИОТ ЈАЗИК

Darinka Marolova, Marina Hristovska

SPECIALIZED TRANSLATION AND BASIC MARKS OF THE
SPECIALIZED LANGUAGE 71

----- *Методика*

Јована Караникиќ, Ева Ѓорѓиевска

КОМПЕТЕНЦИИ И МЕТОДИ ПРИ ЕВАЛУАЦИЈА И ОЦЕНУВАЊЕ
ВО НАСТАВАТА ПО ИТАЛИЈАНСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ
НА СТРАНСКИ СТУДЕНТИ

Jovana Karanikikj, Eva Gjorgjievaska

COMPETENCES AND METHODS OF EVALUATION IN ITALIAN
LANGUAGE AND LITERATURE COURSES FOR FOREIGN STUDENTS 81

Марија Леонтиќ, Махмут Челик, Барије Ибраимова, Даниела Василева,

Ибраим Мамудов, Нела Попова, Нецла Ибраимова

ЕВАЛУАЦИЈА НА РАБОТИЛНИЦАТА ЗА ТВОРЕЊЕ АФОРИЗМИ ЗА
ЖЕНАТА НА УНИВЕРЗИТЕТОТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“

Marija Leontik, Mahmut Celik, Barije Ibraimova, Daniela Vasileva,

Ibraim Mamudov, Nela Popova, Nedzla Ibraimova

EVALUATION OF THE WORKSHOP “CREATING APHORISMS ABOUT
WOMEN” AT THE “GOCE DELCEV” UNIVERSITY 97

СТРАТЕГИИ ЗА ОДБИВАЊЕ НА СТУДЕНТИТЕ ОД ГРУПАТА ЗА ТУРСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“

Со почит на Марија Кусевска
и на студентите од Туркологија*

Марија Леонтиќ¹, Деспина Минова^{2**}

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
marija.leontik@ugd.edu.mk

²Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
despina.minova@gmail.com

Апстракт: Истражувањето на говорните чинови за одбивање што е презентирано во овој труд се реализира во рамките на проектот „Развивање на меѓукултурните прагматички истражувања и истражувањата на прагматиката на меѓујазикот и нивно поврзување со практиката“ (“Developing cross-cultural and interlanguage pragmatics research and its practical implications”). Во истражувањето се опфати одбивање на предлог, на понуда, на покана или на молба. Сите учесници во истражувањето се студентите од Групата за турски јазик и книжевност. Еден дел од нив се Турци од Македонија, а другиот дел се Македонци и Торбеши кои студират заедно во ист клас. Некои од Турците се образовани на турски, а некои не се, но сите тие во секојдневната комуникација го користат турскиот како примарен јазик. Македонците и Торбешите не се образовани на турски и тие не го користат турскиот во нивната секојдневна комуникација.

Клучни зборови: меѓукултурна прагматика, говорни чинови, стратегии за одбивање.

* Марија Кусевска при пријавувањето на проектот остави простор за вклучување на сите заинтересирани од сите катедри на УГД. Марија Леонтиќ како единствен наставник по турски јазик во редовен работен однос на Групата за турски јазик и книжевност знае дека нема поволни услови за самостојно пријавување проекти бидејќи од една страна истражувањето бара повеќе наставници во редовен работен однос, а од друга страна еден од условите за реализирање проект е објавување напис во списанија со импакт фактор кои за туркологите сè уште се далечни. За да не заостане развојот на туркологијата зад развојот на другите катедри, Марија Леонтиќ реши да се вклучува во проектите на другите јазичари на Филолошкиот факултет при УГД. Марија Леонтиќ срдечно им се заблагодарува на Марија Кусевска која го вклучи турскиот јазик во проектот и на студентите кои со голема заинтересираност се вклучија во креирањето игра по улоги и на нивната искреност во дискусијата.

* * Играта по улоги на турски јазик ја снимиле Марија Леонтиќ, а аудио записот на хартија на турски јазик го пренесе Деспина Минова. Написот го напиша Марија Леонтиќ која исто така дијалозите ги преведе од турски на македонски јазик.

REFUSAL STRATEGIES OF STUDENTS OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE AT THE “GOCE DELCEV” UNIVERSITY

Marija Leontic, Ph. D.¹, Despina Minova²

¹Faculty of Philology, “Goce Delcev” University, Stip
marija.leontik@ugd.edu.mk

²Faculty of Philology, “Goce Delcev” University, Stip
despina.minova@gmail.com

Abstract: The research on the speech act of refusing presented in this paper was carried out within the framework of the project "Developing cross-cultural and interlanguage pragmatics research and its practical implications". The research includes refusing a proposal, an offer, an invitation or a request. All participants were students at the Department of Turkish Language. Some of them were Turks from Macedonia, others were Macedonians and Torbeshi who study together in the same class. Some of the Turks were educated in Turkish, others were not, but they all use Turkish as their primary language of everyday communication. The Macedonian and the Torbeshi students, on the other hand, were not educated in Turkish and they do not use Turkish in their everyday communication.

Key words: cross-cultural pragmatics, speech acts, refusal strategies.

Вовед

Денес прагматичките истражувања интензивно се реализираат во развиените земји, а Република Турција и Република Северна Македонија се трудат со разновидни проекти, магистерски и докторски дисертации да го следат овој тренд. Во Република Северна Македонија, Марија Кусевска даде голем придонес во прагматичките истражувања и објави бројни дела од оваа област.

Предмет на истражување на проектот „Развивање на меѓукултурните прагматички истражувања и истражувањата на прагматиката на меѓујазикот и нивно поврзување со практиката“ кој се реализира на Универзитет „Гоце Делчев“, се комуникациските вештини при одбивање на студентите кои студираат англиски, германски и турски јазик. Раководител на проектот и главен истражувач е проф. д-р Марија Кусевска, истражувачи за англиски јазик се проф. д-р Марија Кусевска и проф. д-р Нина Даскаловска, истражувач за германски јазик е проф. д-р Билјана Ивановска, а истражувач за турски јазик е проф. д-р Марија Леонтиќ. Млад истражувач за турски јазик е Деспина Минова која е студент на втор циклус студии.

Прагматичките истражувања за турски јазик се реализираат на Групата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ во следните фази: 1. снимање на игрите по улоги на турски јазик; 2. развивање дискусија за игрите по улоги и ставот на учесниците кон темите; 3. пренесување на аудиозаписот на хартија на турски јазик; 4. преведување на аудиозаписот од турски на македонски јазик; 5. донесување заклучоци од истражувањето.

Говорниот чин одбивање во турскиот јазик

Одбивањето претставува неприфаќање на одредена молба (анг. request; тур. rica), понуда (анг. offer; тур. teklif); покана (анг. invitation; тур. davet) или предлог (анг. proposal; тур. öneri). Одбивањето е многу важна комуникациска вештина во секојдневниот живот, а зависи од многу фактори како што се културните сфаќања и вредности на одредено општество, полот, возраста, социјалниот статус, економската моќ и слично. Сите овие фактори го усложнуваат реализирањето на соодветни стратегии за одбивање. Нелсон стратегијата (анг. strategy; тур. strateji) ја дефинира како „вербална постапка во форма на искази на извинување или на причина кои се употребуваат како дел од целиот акт на одбивање.“¹ (Нелсон, 2002: 170). Говорниот чин одбивање може да се реализира главно директно или индиректно. За примената на соодветни стратегии за одбивање потребно е да се имаат и прагматички познавања кои ќе помогнат пораката „не“ полесно да се испрати и прими од страна на соговорниците.

Стратегиите за одбивање во турскиот јазик речиси во сите досегашни истражувања во Турција се кодирани според семантичките формули на Бебе, Такахаша, Улиц и Велц (1990) кои се адаптирани на турскиот јазик. Овој приод во своите магистерски трудови ги применуваат Озлем Текј’лд’з (Özlem Tekyıldız, 2006), Синем Херѓунер (Sinem Hergüner, 2009), Шејда Селен Чимен (Şeyda Selen Çimen, 2009), Чигдем Туркмен (Çiğdem Türkmen, 2010), Севги Шахин (Sevgi Şahin, 2011); Мехмет Асмаљ (Mehmet Asmal, 2012), Емине Мердин (Emine Merdin, 2013), Мехмет Челикбаш (Mehmet Çelikbaş, 2016), Џанан Онал (Canan Önal, 2016), Ебру Бојнуегри (Ebru Boynueğri, 2018), а во својата докторска дисертација го употребува Туба Демиркол (Tuba Demirkol, 2015). Мансоур Ола (Mansour Ola, 2015) користи комбинирана формула за кодирање на стратегиите за одбивање. Според овие истражувачи, стратегиите за одбивање во турскиот јазик може да бидат директни или индиректни.

Стратегиите за директно одбивање во турскиот јазик обично ги содржат изразите *hayır/не*, *yok/нема* и *olmaz/не може*. Овој тип одбивања се јавија и во нашите игри по улоги. Пр. *Tabii ki, hayır. / Се разбира, не.; Hayır, şu anda param yok... / Не, во овој момент немам пари...; Şimdi olmaz... / Сега не може...* На граматички план одбивањето се реализира со суфиксот за негација -mA што има две варијанти -ma и -me (пр. *veremeyeseğim*, *veremem* / не ќе можам да дадам) и кој пред суфиксот за сегашно време доживувајќи фонетска промена преминува во -mI што има четири варијанти -mı, -mi, -mu, -mü (пр. *veremiyorum* / не можам да дадам). Овој тип одбивања се регистрираа и во нашите игри по улоги. Пр. *Hayır, veremem. / Не, не можам да ти дадам.*

Стратегиите за индиректно одбивање во турскиот јазик најчесто се јавуваат преку следните типови: а) преку изрази на жалење и извинување (statement of regret/apology); б) преку искажување желба за реализација во поинакви услови (wish); в) преку кажување *причина* (reason); г) преку алтернатива или ветување за компензација (statement of alternative/promise of compensation); д) преку група услови за минато прифаќање (set condition for past acceptance).

Индиректното одбивање преку *изрази на жалење и извинување* обично го содржи изразот за жалење *maalesef/за жал* и изразот за извинување *kusura bakma/не ми замерувај, извини*. Овој тип одбивања се многу чести во секојдневната

¹ “...A verbal move, such as a statement of regret or reason, that is used as a part of the total act of refusing”. (Nelson, 2002: 170)

комуникација, а се јавија и во нашите игри по улоги. Пр. *Maalesef müdür bey ben gelmeyeceğim çünkü yarın kurs sınavım var.* / За жал, господине директоре, јас не ќе можам да дојдам бидејќи утре имам испит на курс.; *Kusura bakma, gelemem.* Evde eşim bekliyog. / Не ми замерувај, не можам да дојдам. Дома ме чека сопругот.

Индириктно одбивање се реализира и преку *искажување желба за реализација во поинакви услови*. Ваквиот вид одбивање се забележа и во нашите игри по улоги. Пр. *Çok isterdim gelmeye ama ders çalışmam lazım.* / Многу би сакал да дојдам, но треба да учам.

Стратегијата индириктно одбивање често се реализира со кажување на *причината* и овој тип одбивања се најчести во секојдневната комуникација. Веројатно говорителот смета дека со кажување на причината соговорникот помалку ќе се навреди од одбивањето. Ваквиот вид одбивање го употребија и нашите студенти во игрите по улоги. Пр. *Au Nela'ciğim çok isterdim ama başka arkadaşım sözüm var.* / Неличка, многу би сакала, но *и ветив на друга другарка*. Во снимениот материјал се сретнаа примери на наведување на повеќе од една причина. Пр. *Yok gelemem. Çünkü sınava çalışmam lazım.* О *үзден çok yoğunum, zamanım az ondan dolayı gelemeyeceğim.* *Kusura bakmayın.* / Не, не можам да дојдам бидејќи треба да учам за испит. Затоа сум многу зафатена, имам малку време, затоа не ќе можам да дојдам.

Стратегијата индириктно одбивање во турскиот јазик кои изразуваат *алтернатива или ветување за надоместување (компензација)* се користат за поправање на можните штети кои може да се нанесат со одбивањето. Ваквиот вид одбивање го применија и нашите студенти во игрите по улоги. Пр. *Naay benim işim var.* *Bugün fitnese gidiyorum.* *Yarın kahve içebiliriz.* / Не, имам работа. Денес одам на фитнес. *Утре може да пиеме кафе.*

Стратегијата индириктно одбивање во турскиот јазик се реализира и со *група услови за минато прифаќање*. Со серијата услови кои би овозможиле прифаќање, говорителот дополнително го оправдува одбивањето. Ваквиот вид одбивање се јави и во нашите игри по улоги. Пр. *Kardeşim bende de olsaydı seve seve verirdim ama benim şu anda üzerimde hiç param yok.* / Брате, *и јас да имав, со задоволство ќе ти дадев*, но јас во овој момент воопшто немам пари.

Одбивањето често е поправено и со следните типови додатоци: а) израз на позитивно мислење/желба (statement of positive opinion/willingness); б) благодарност (gratitude/appreciation); в) израз за пожелување/надевање нешто добро (statement of well-wishing/hope). Пр. *Evet, çok güzel olur, ama şimdi benim okula yetişmem lazım çünkü geç kalıyorum.* / Да, *би било многу убаво*, но сега јас морам да одам на училиште бидејќи доцнам. (израз на позитивно мислење); *Teşekkür ederim, ama şu anda spora gidiyorum.* / *Ти благодарам*, но сега одам на спортување. (изразување благодарност); *İyi eğlenceler size, ben gelemiyorum.* / *Ви пожелувам добра забава*, јас не можам да дојдам. (пожелување нешто добро).

Говорниот чин одбивање на Групата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитет „Гоце Делчев“

Истражувањето за говорниот чин одбивање на Групата за турски јазик и книжевност е реализиран со студентите од прв циклус во учебната 2018/2019 година. На Групата за турски јазик и книжевност студираат студенти на кои турскиот им е мајчин јазик и го учеле во основното и средното образование или само во основното или средното образование, студенти на кои турскиот јазик им е мајчин, но не го учеле на училиште, туку го познаваат само разговорниот турски јазик и студенти на кои турскиот јазик не им е мајчин јазик и кои турскиот јазик го изучуваат на Групата. Во

истражувањето се вклучени сите студенти кои го владеат турскиот јазик најмалку на Б1 или Б2 ниво.

Материјалот за анализа се собираше со снимање на игра по улоги (дијалози). Ова за студентите не беше тешка задача бидејќи тие во текот на своите студии често применуваа игра по улоги на разни теми. За истражувањето на студентите им се дадоа шест теми за кои требаа да реализираат игра по улоги. Пред да се почне со играта по улоги, ги замолив студентите да бидат природни и да одбиваат исто како во реалниот живот кога ќе се најдат во иста или слична ситуација. Играта по улоги започнуваше со поздравување, молба, понуда, покана или предлог, а потоа следеше одбивање и отпоздравување. Во трудов поради ограничениот простор од дијалозите се преземени само одреден број искази кои содржат одбивање.

Говорен чин одбивање другар/ка при барање заем

Првата тема на која студентите реализираа игра по улоги беше барањето заем од 2000 денари од своето другарче во Групата. Студентите требаше да рефлектираат одбивање во случај кога овие средства не сакаат да ги дадат на заем. Студентите од Групата за турски јазик и книжевност ги употребија следните стратегии за одбивање:

- *Hayır, özür dilerim, veremem.* / Не, извини, не можам да ти дадам.
- *Kusura bakma, veremem. Önceki borçlarını ödemediğin için 2000 denar sana veremem.* / Не ми замерувај, не можам да ти дадам. Бидејќи не ги врати претходните заеми, не можам да ти дадам 2000 денари.
- *Hayır, veremem. Durumum müsait değil.* / Не, не можам да дадам. Составбата не ми дозволува.
- *Şimdi olmaz çünkü param yok.* / Сега не може, бидејќи немам пари.
- *Hayır, veremem çünkü paralarım bitti.* / Не, не можам да дадам бидејќи парите ми завршија.
- *Veremem. Bende o kadar param yok çünkü bu ay çok para harcadım.* / Не можам да дадам. Јас немам толку пари бидејќи овој месец потрошив многу пари.
- *Maalesef sana 2000 denar veremiyorum çünkü benim de ihtiyacım var onlara. Özür dilerim.* / За жал, тебе не можам да ти дадам 2000 денари, бидејќи и јас имам потреба од нив. Извини.
- *Çok isterdim Nela'sıgım. Ama bu ay ben de maaşımı alamadım. O yüzden veremem.* / Многу би сакала Неличка. Но и јас овој месец не успеав да го добијам својот личен доход. Затоа не можам да ти дадам.
- *Üzgünüm. Dün alışverişe gittim, hiç param kalmadı. O yüzden veremeyeceğim.* / Жалам, вчера бев на шопинг, воопшто не ми останаа пари.
- *Keşke daha önce söyleseydin. Son parayı işe yatırdım.* / Камо среќа да кажеше порано. Последните пари ги вложив во работата.
- *Gerçekten özür dilerim, şu an bende de para yok. Olsaydı verirdim.* / Навистина се извинувам, во овој момент и јас немам пари. Да имав, ќе ти дадев.
- *Tabii ki olsa verirdim. Ama şu günlerde arabayı tamire götürdüm ve hiç para kalmadı bende.* / Се разбира дека да имав, ќе ти дадев. Но, овие денови колата ја однесов на поправка и воопшто не ми останаа пари.

Говорен чин одбивање послужување при посета на другар/ка

Втората тема на која студентите реализираа игра по улоги беше посета на која се гледа телевизија, а другарот/другарката сака да послужи тост со кашкавал. Студентите требаше да реализираат одбивање во случај кога не сакаат да јадат тост со кашкавал. Студентите од Групата за турски јазик и книжевност ги употребија следните стратегии за одбивање:

- *Hayır, teşekkür ederim, istemiyorum.* / Не, благодарам, не сакам.
- *Hayır, çünkü ben tost yemiyorum.* / Не, бидејќи јас не јадам тост.
- *Ben tost istemiyorum çünkü rejim yapıyorum.* / Јас не сакам тост бидејќи држам диета.
- *Yok kardeşim, biraz önce dışarda yemiştım. Kusura bakma.* / Не брате, пред малку надвор

јадев. Не ми замерувај. • *Hayır ben tokum. Gelirken yedim ondan istemiyorum.* / Не, јас сум сит. Кога доаѓав, јадев, затоа не сакам. • *Nela'cım teşekkür ederim. Ama aç değilim.* / Ти благодарам Неличка, но не сум гладна. • *Şuan canım çekmiyor, biraz daha sonra belki olur.* / Сега не ми сака душата, можеби малку потоа може. • *Teşekkür ediyorum. Ben televizyon izlerken mısır yemeye daha çok seviyorum.* / Благодарам. Јас кога гледам телевизија, повеќе сакам да јадам пуќанки.

Говорен чин одбивање познаник при покана на чај/кафе

Третата тема на која студентите реализираа игра по улоги беше случајна средба со познаник од некој семинар кој кани на чај или кафе. Студентите требаше да одразат одбивање во случај кога не сакаат да одат на чај или кафе. Студентите од Групата за турски јазик и книжевност ги употребија следните стратегии за одбивање: • *Hayır Ali, çünkü ben kahve içmiyorum.* / Не Али, бидејќи не пијам кафе. • *Hayır, çünkü sevgilim kızıyor, kızlarla kahve içmeme izin vermiyor.* / Не, бидејќи мојата сакана се лути и не ми дозволува да пијам кафе со други девојки. • *Adnan şu an kahve içemeyiz çünkü derse yetişmemiz lazım. Daha sonra içeriz.* / Аднан, сега не можеме да пиеме кафе бидејќи треба да стигнеме на час. Потоа ќе пиеме. • *Üzgünüm, şimdi gelemeyeceğim, kız kardeşimi okula götürmem lazım.* / За жал, сега не ќе можам да дојдам, сестра ми треба да ја однесам на училиште. • *Hayır Mihaela, kahveye gelmeyeceğim çünkü bu akşam benim doğum günüm.* / Не Михаела, не можам да дојдам на кафе бидејќи оваа вечер е мојот роденден.

Говорен чин одбивање претпоставен за прекувремена работа

Четвртата тема на која студентите реализираа игра по улоги беше случајна средба со познаник од некој семинар кој кани на чај или кафе. Студентите требаше да одразат одбивање во случај кога не сакаат да работат прекувремено. Студентите од Групата за турски јазик и книжевност ги употребија следните стратегии за одбивање: • *Gerçekten kalamayacağım. Kendimi çok hâlsiz hissediyorum ve eve gitmem lazım.* / Навистина не можам да останам. Се чувствувам многу малаксано, треба да одам дома. • *Çok isterdim ama maalesef kalamam. Mesayiden sonra dışçıye gitmem lazım.* / Многу би сакала, но не можам да останам. По работното време ќе одам на заболелкар. • *Hayır Müdür Bey. Bu hafta, Cumartesi günü ben ders çalışacağım. Sınavım var.* / Не, директоре. Оваа седмица во сабота ќе учам, имам испит. • *Mümkün değil müdür bey. Çünkü Cumartesi kursa gidiyorum.* / Не е возможно директоре, бидејќи во сабота одам на курс. • *Oof. Özür dilerim. Ama olmaz çünkü evde işim var.* • *Hayır müdür bey. Ben 8 saatten fazla kalmayacağım çünkü Cumartesi günü benim kardeşim düğün yapıyor.* / Не директоре. Не можам да останам повеќе од 8 часа бидејќи во сабота брат ми прави свадба. • *Hayır müdür bey. Çünkü aileme söz verdim, aile yemeğine gideceğiz.* / Не директоре, бидејќи на моето семејство му ветив, ќе одиме на семеен ручек. • *Çok isterdim ama kalamam. Çünkü evde ailevi sorunlarım var.* / Многу би сакал, но не можам да останам бидејќи имаме семејни проблеми. • *Çok isterdim ama işten sonra arkadaşlarımla randevum var. Maalesef kalamıyorum.* / Многу би сакал, но по работа имам договорено со другарите. За жал, не можам да останам. • *Üzgünüm, bugün annemin doğum günü, eve gitmem lazım.* / Жалам, денес на мајка ми ѝ е роденден, треба да одам дома.

Говорен чин одбивање покана на претпоставен за забава

Петтата тема на која студентите реализираа игра по улоги беше одбивање покана за забава која ја организира директорот на институцијата каде што работат. Студентите требаше да изразат начини на одбивање во случај кога не сакаат да одат на забава кај својот директор. Студентите од Групата за турски јазик и книжевност ги употребија следните стратегии за одбивање: ● *Yok gelemem. Çünkü sınav çalışmam lazım. O yüzden çok yoğunum, zamanım az ondan dolayı gelemeyeceğim. Kusura bakmayın. / Не, не можам да дојдам, бидејќи треба да учам за испит. Затоа сум многу зафатена, имам малку време, затоа не ќе можам да дојдам.* ● *Çok isterdim ama bugün çok çalıştım. Çok yorgunum, gelemeyeceğim. / Многу би сакала, но денес многу работев. Многу сум уморен, не ќе можам да дојдам.* ● *Maalesef ben gelmeyeceğim. Çünkü kız kardeşim çok hasta olmuş. / За жал, јас нема да дојдам бидејќи сестра ми многу се разболела.* ● *Hayır gelemem. Annem biraz rahatsız da, ondan eğlenceye katılamıyorum. / Не, не можам да дојдам. На мајка ми не ѝ добро, затоа не можам да се вклучам на забавата.* ● *Yok Adnan, bu akşam olmaz çünkü evdekiler izin vermiyor. / Не Аднан, оваа вечер не може бидејќи домашните не ми дозволуваат.* ● *Hayır, üzgünüm. Bu gece başka bir planım var. / Не, жалам. Оваа вечер имам други планови.* ● *Hayır, katılamıyorum. Çünkü bu hafta sonu bir arkadaşımla yemeğe gideceğiz. / Не, не можам да се вклучам бидејќи овој викенд со еден другар ќе одиме надвор на јадење.* ● *Bu akşam kız arkadaşımla yemeğe gidiyorum. Gelemeyeceğim, özür dilerim. / Оваа вечер со мојата девојка ќе одиме на вечера. Не ќе можам да дојдам, извинете.* ● *Hayır, özür dilerim müdür bey. Çünkü bu akşam İstanbul'a gidiyorum. / Не, извинете директоре, бидејќи оваа вечер одам за Истанбул.* ● *Üzgünüm, yarın çok erken kalkmam lazım, Üsküp'e gideceğim. O yüzden gelemeyeceğim. / Жалам, утре треба да станам многу рано, ќе одам во Скопје. Затоа не можам да дојдам.*

Говорен чин одбивање понуда на презентер за претплата на весник

Шестата тема на која студентите реализираа игра по улоги беше одбивање понуда на претставник кој звони на врата, претставува познат дневен весник и нуди претплата. Студентите требаа да изразат начини на одбивање во случај кога не сакаат да се претплатат на одреден весник. Студентите од Групата за турски јазик и книжевност ги употребија следните стратегии за одбивање: ● *Hayır, ben gazete okumuyorum. / Не, јас не читам весник.* ● *Hayır, gazete için para harcaşamam. / Не, не можам да трошам пари за весници.* ● *Hayır, teşekkür ederim. İstemiyorum. / Не благодарам. Не сакам.* ● *Hayır, haberleri televizyondan takip etmeye seviyorum. O yüzden gazete okumaı pek sevmiyorum. / Не, вестите сакам да ги следам од телевизија. Затоа не сакам многу да читам весник.* ● *Teşekkürler, ben gazete almayacağım çünkü param yok. / Благодарам, јас нема да земам весник бидејќи немам пари.* ● *Hayır, istemiyorum. Çünkü zaten internete yazıyor herşeyi. Ordan okuyorum. / Не, не сакам, затоа што сè пишува на интернет.* ● *İstemiyorum, çünkü ben bu tür dergileri internetten takip ediyorum. Bu yüzden ihtiyaç duymuyorum. Teşekkürler. / Не сакам затоа што јас овој вид списанија ги следам на интернет. Затоа не чувствувам потреба.* ● *Teşekkür ederim, ben abone olmayacağım. Çünkü sizden önceki yeni gazeteye abone oldum. / Благодарам, нема да се претплатам бидејќи се претплатив на претходниот нов весник пред Вас.* ● *Daha önce gelen gazete temsilcisine abone oldum. O yüzden sizi reddetmek zorundayım. / Се претплатив на претставникот на весникот што дојде пред Вас. Затоа морам да Ве одбијам Вас.* ● *Üzgünüm, şu aralar çok çalışıyorum. Gazete okumaya bile vaktim yok. / Извинете, овој период многу работам. Немам време да читам ниту весник.* ● *Yok*

Adnan ben gazeteye abone olmuyorum. Çünkü gazete okumayı sevmiyorum. / Не Аднан, јас нема да се претплатам на весник затоа што не сакам да читам весник. ● Науи teşekkür ederim. Gazete okumayı sevmiyorum. / Благодарам. Не обожавам да читам весник. ● Teşekkür ederim, ama ben gazete okumuyorum. / Благодарам, но јас не читам весник. ● Benim başka gazetelere aboneliklerim zaten var. Çok teşekkür ederim. / Јас сум претплатен на други весници. Многу Ви благодарам.

Заклучок

Групата за турски јазик и книжевност се покажа изразито креативна во изведбите на игрите по улоги во кои се примени одбивање на одредена молба, понуда, покана или предлог. Во одговорите кои содржеа одбивање, студентите кои се нативни и ненативни говорители на турскиот јазик, најмногу применија стратегија за индиректно одбивање. Стратегијата за директно одбивање ја применија нативни говорители на турскиот јазик кои по природа се помолчеливи, отворени или директни во комуникацијата и ненативни говорители кои турскиот јазик го имаат совладано на B1 ниво.

По игрите по улоги Марија Леонтиќ разви усна дискусија на турски јазик со учесниците во игрите по улоги. Таа ги замоли студентите да бидат искрени во своите одговори за да може да се дојде до пореални заклучоци. Прашањата за дискусија ги подготви раководителот на проектот, Марија Кусевска. Марија Леонтиќ прашањата за дискусија ги преведе на турски, а добиените одговори на турски за потребите на написот ги преведе на македонски.

Дискусијата се состоеше од следниве девет прашања: 1. Кога одбивавте, што Ви привлече внимание? 2. Кога одбивавте, што сакавте да постигнете со кажаните зборови? 3. Колку е тешко да се одбие или одговори? 4. Дали сте задоволни од својот одговор на одбивање? 5. Дали сте задоволни од дијалозите кои ги водевте? Што позитивно или негативно влијаеше на дијалозите? 6. Дали би смениле нешто во дијалозите? Што би кажале? Зошто? 7. Ако во дијалог беа вашиот наставник/пријател /сосед/родител/брат/сестра, дали би ги кажале истите зборови на одбивање? Тогаш што би кажале? Зошто? 8. Ако во дијалогот соговорникот беше од Турција, дали би го кажале истиот одговор? Што би кажале? 9. Ако во дијалогот соговорникот беше од Македонија, дали би го кажале истиот одговор? Што би кажале?

На првото прашање *Кога одбивавте што Ви привлече внимание?* студентите едногласно се изразија дека не е пријатно чувството да се одбие некого и дека е многу тешко да се пронајде причина за одбивање.

На второто прашање *Кога одбивавте што сакавте да постигнете со кажаните зборови?* студентите дадоа слични одговори. Тие кажаа дека при одбивањето соговорникот не смее да се повреди, навреди или растажи. Кон соговорникот при одбивањето треба да се однесуваме коректно за да можеме да го погледнеме во лице кога повторно ќе го сретнеме.

На третото прашање *Колку е тешко да се одбие или одговори?* студентите различно се искажаа. За најголемиот дел беше многу тешко да се одбие, за поголемиот дел лесно, а за најмалиот дел средно тешко.

На четвртото прашање *Дали сте задоволни од својот одговор на одбивање?* студентите дадоа различни одговори, односно едни беа задоволни, а други не беа задоволни. Студентите кои беа задоволни од своите одговори, рекоа дека при своето одбивање се труделе да не го повредат соговорникот. Студентите кои не беа задоволни од своите одговори, рекоа дека повеќе претпочитаат вистината директно да ја кажат во лице отколку да кажуваат причини и лаги кои остануваат во нив и им тежат.

На петтата група прашања *Дали сте задоволни од дијалозите кои ги водевте? Што позитивно или негативно влијаеше на дијалозите?* студентите се изјаснија дека се задоволни од дијалозите бидејќи во иднина ќе бидат подобро подготвени кога ќе се најдат во ситуација во која ќе треба да го одбијат соговорникот. Според студентите, на дијалозите позитивно влијаеше одбивањето без повредување и навредување. Според студентите, на дијалозите негативно влијаеше првично создавањето причини за одбивање и неможноста да се најде добра причина бидејќи со тоа се губат луѓето со кои сме опкружени, а вторично кажувањето лаги кое е лоша работа.

На шестата група прашања *Дали би смениле нешто во дијалозите? Што би кажале? Зошто?* еден дел од студентите се изјаснија дека ништо не би смениле, а другиот дел од студентите се изјаснија дека при одбивањето би кажале подобра причина, а место лага би ја кажале вистината.

На седмата група прашања *Ако во дијалог беа вашиот наставник/пријател/сосед/родител/брат/сестра дали би ги кажале истите зборови на одбивање? Тогашишто би кажале? Зошто?* студентите во најголем дел се изјаснија дека членовите на своето семејство не би ги одбиле на овој начин, односно долго би образложувале и би ги одбиле на посоодветен начин за да не ги повредат. За останатите категории соговорници (наставник, пријател, сосед) еден дел од студентите кажаа дека не би ги смениле зборовите на одбивање, а другиот дел се изјасни дека делумно или целосно би ги смениле.

На осмата група прашања *Ако во дијалогот соговорникот беше од Турција, дали би го кажале истиот одговор? Што би кажале?* сите студенти се искажаа дека не би го кажале истиот одговор и дека би пронашле посоодветен начин.

На деветтата група прашања *Ако во дијалогот соговорникот беше од Македонија, дали би го кажале истиот одговор? Што би кажале?* студентите во најголем дел се изјаснија дека би го кажале истиот одговор, а еден мал дел кажаа дека не би го кажале истиот одговор, односно дека тоа зависи од личноста на соговорникот.

Од гореизложените резултати на дискусијата и од одговорите на одбивање преземени од игрите по улоги, може да се согледа дека студентите од Групата за турски јазик и книжевност во ситуациите на одбивање не сакаат да го навредат и повредат својот соговорник, а за тоа сметаат дека треба да се каже добра причина, а лагата не ја сметаат за доблесна карактеристика. Исто така дискусијата покажа дека студентите сметаат дека за тие што им се блиски, треба повеќе да се потрудат, односно одбивањето да го реализираат со подолго објаснување и кажување на причините. Од ова може да се заклучи дека студентите на Групата за турски јазик и книжевност се трудат и во говорниот чин за одбивање да бидат учтиви. Во книгата „Меѓукултурна прагматика“ од Марија Кусевска (2012: 21–22) ова е многу убаво објаснето: „Целта на сите припадници на општеството е да се вклопат во сите сфери од животот кои ги интересираат. За да можат да го постигнат тоа, тие треба да научат како учтиво да се однесуваат. Оние кои не го совладале системот на учтиво однесување, може да се најдат во ситуација да ги прекршат неговите норми, со што би биле прогласени за некомпетентни и би биле отфрлени. Ватс (2003: 9) истакнува дека ‘учтивото однесување, вклучувајќи го и јазикот што при тоа се употребува, мора да се научи. Учтивоста не е нешто со што сме родени, туку нешто што треба да го научиме.’ Учтивоста е еден од централните концепти во прагматиката. Како таков тој е предмет на истражување на многу лингвисти.“

Ова е прво истражување од областа на прагматиката што се реализира на Групата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитет „Гоце Делчев“. Веруваме дека во иднина ваквиот вид истражувања ќе се зголемат бидејќи Марија Кусевска со право во пријавата на научно-истражувачкиот проект го

согледа следново: „Современиот начин на живеење и зголемената комуникација со луѓе од различни култури ја наметнува потребата за стекнување поголеми знаења за општествените вредности, начините на организација и комуникација во тие земји, но и за подобро разбирање на општествените вредности и форми во нашата земја. Јазикот, како средство за комуникација, е изграден врз основа на овие норми и со тоа ни овозможува да комуницираме на начин прифатлив во општеството. Но, тие норми не се очигледни ниту за родените говорители, а уште помалку за неродените говорители. Постои потреба за систематско истражување на формите и значењата преку кои културните и општествените вредности се изразуваат во јазикот.“

Користена литература

- [1] Asmalı, Mehmet. (2012). *The Apology and Refusal Strategies of Turkish, Polish and Latvian Prospective English Teachers*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- [2] Boynueğri, Ebru. (2018). *The Effect of Cultural Environment on Refusal Strategies: A Cross-Cultural Study on Performance in British English and Turkish*. Ankara: Hacettepe University. (магистерска теза во периодика)
- [3] Çelikbaş, Mehmet. (2016). *Analysis of Turkish EFL University Students' Use of Refusal Strategies in Different Levels*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- [4] Çimen Selen, Şeyda. (2009). *Cross-Linguistic and Cross-Subject Investigation of Speech Acts of Refusals*. Muğla: Muğla Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- [5] Demirkol, Tuba. (2015). *Pragmatic Development of Turkish EFL Learners in Terms of Speech Acts: Refusals, Requests and Suggestions*. Adana: Çukurova Üniversitesi. (докторска дисертација во периодика)
- [6] Hergüner, Sinem. (2009). *Determining The Level of Pragmatic Awareness of Turkish ELT Teacher Trainees: A Case Study on Refusals of Requests*. Ankara: Gazi Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- [7] Mansour, Ola. (2015). *Türk ve Mısırlı Üniversite Öğrencilerin Reddetme Stratejileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- [8] Merdin, Emine. (2013). *Refusing Invitation Via Email: Strategy Use in Turkish and American English Refusals*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)

- [9] Moody, Jerome Morgan. (2011). *A Study of Turkish and English Refusal Speech Acts with a Secondary Examination for Bi-Directional Language Transferrals*. Mankato: Minnesota State University. (магистерска теза во периодика)
- [10] Nelson, G.; Carson, J.; Al Batal, M.; El Bakary, W. (2002). Cross-Cultural Pragmatics: Strategy Use in Egyptian Arabic and American English Refusals. *Applied Linguistics*. 23/2, 163-189.
- [11] Önal, Canan. (2016). *Examining Refusal Strategies of Turkish EFL Students and Their Perceptions*. İstanbul: Bahçeşehir University. (магистерска теза во периодика)
- [12] Şahin, Sevgi. (2011). *American English, Turkish and Interlanguage Refusals: A Cross-Cultural Communication and Interlanguage Pragmatics Study*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- [13] Tekyıldız, Özlem. (2006). *A Comparative Study on the Use of Refusals by Turkish Learners of English and Native Speakers of English in Urban and Rural Areas*. Bursa: Uludağ Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- [14] Türkmen, Çiğdem. (2010). *The Perception of Native and Non-native Speakers of English on the Performance of Apologies and Refusals by Turkish, Korean and Thai Learners of English*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- *
- [15] Кусевска, М. (2012). *Меѓукултурна прагматика. Несогласување во усната комуникација: англиски и македонски*. Скопје: Академски печат.

